

PESNICA, KI JE OB SLOVENIJO POSTAVILA ŠVEDSKO

Od nekdanj jo je vleklo k morju,
zdaj jo je življenje postavilo vanj.
Pri štiridesetih, ko je človek navadno že
dodobra utirjen v bivanje, ji je življenje
na glavo postavila ljubezen. Usodno jo
je omrežila na prvi pogled in jo
potegnila v nove prostore, intimne in
geografske. Pesnica Lucija Stupica
Enbohm že leto dni živi na Švedskem.
Srečna in radovedna odkriva neznane
zunanje podobe, hkrati pa spoznava
nove krajine v sebi. Od nekdanj
navdušena nad velikimi mesti in malo
manj nad mentaliteto podeželja se je
zdaj znašla na otoku Oaxen nedaleč od
Stockholma.

Z Lucijo sva se pogovarjali na *ti*, saj se
poznava, in še bolj zato, ker se tudi na
Švedskem vsi tikajo. V nekem obdobju
so se odločili, da bodo med seboj enaki.
Jezik je ena najpomembnejših poti v
enakost.

Posamezne pesmi Lucije Stupice
Enbohm so prevedene že v dvajset jezikov.
V knjigi je njena poezija izšla na
Švedskem (leta 2009), Hrvaškem, v
Makedoniji in Srbiji, v pripravi je tudi
nemški prevod.

tekst: Mimi Podkrižnik
fotografije: Jože Suhadolnik

“Tujost je lahko prednost, lahko je minus. Prednost je, kadar nastopaš v poziciji izbranca, denimo kot izobražen, iznajdljiv človek, ki govori tuje jezike. Zgodba je lahko drugačna, kadar prideš kot navaden imigrant.”

Kaj je dom? Je bližina človeka ali ljudi, ki jih imamo radi? Domujemo v jeziku, v več jezikih? So to prostori, v katerih se prijetno počutimo?

V eni svojih pesmi sem zapisala: morda sem samo v ljubezni lahko doma. Veliko razmišljam o domu. Tudi ko sem bila še v Sloveniji, sem se spraševala o njem. Dom sem poimenovala tako Šmarje [pri Jelšah, kjer je odrasčala in koder živijo njeni starši] kakor tudi Ljubljano [kjer je prebivala več kot dvajset let]. Ni bilo razlike med njima, za oba prostora sem rekla: grem domov. Pomenila sta mi enako. Zdaj je moj dom samo še prestavil meje, ustvarjam si ga v tujini. Ne znam ga jasno definirati. Je morda ljubezen? Do staršev? Do partnerja? Je dom vse tisto, kar zgradiš okrog sebe, in tam, kjer se dobro počutiš? Lahko je bližina prijateljev in zagotovo je dom tudi jezik.

Trenutno s soprogom še domujeta v angleščini, hkrati pa se intenzivno учиš švedščine.

Da, in tudi Henrik se uči slovenščine. Cilj je, da bi oba znala s svojimi družinami komunicirati v obeh jezikih. Najina govornica je že sedaj posebna, saj je nekakšna mešanica treh jezikov. Drug drugega naslavlja v slovenščini ali švedščini, ljubkovalne besede so slovenske in švedske, ali slovenski ali švedski je najin ljubezenski jezik.

Verjetno si, ker se povečini izražata v tujem jeziku, prizaneseta z marsikaterim odtenkom in verjetno kaj tudi zgrešita.

Drži. A res je tudi, da obstajajo še druge občutljivosti. Spoznala sva se skozi literaturo, saj je moj mož urednik revije švedskega društva pisateljev. Družni naju poezija. Najin izbor pesnikov je podoben. Ko sva primerjala zbirke, ki nama veliko pomenijo, sva odkrila veliko podobnosti. Pesmi, ki jih pozna, velikokrat citirava in so del najine komunikacije. Kar nama zmanjka v jeziku, dopolni poezija. Sprehodiva se po tvojih prostorih: Šmarje, Ljubljana in Stockholm oziroma zadnje leto Stockholmski arhipelag. Kako bi jih opisala?

Leta 2006 sem dva meseca preživela v slovenskem stanovanju v Brooklynu, kjer sem spoznala univerzalno mesto New York. [Stanovanje, namenjeno umetnikom, ima v najemu slovensko ministrstvo za kulturo.] Bila sem v Berlinu in sedaj sem v Stockholmu. Vsa tri mesta so različna, a vsa so velemesta. V Sloveniji ne poznamo velemesta, nimamo posebnega izraza zanj, saj ga ni v naši kulturi, v znanju. Obstaja mesto – lahko je Celje ali Šentjur ali Ljubljana, ki je samo malo večje mesto –, ni pa velemesta. Ko sem pri osemnajstih potovala z vozovnico inter-rail, sem prvič doživela razsežnosti velemesta. Georges Perec razmišlja v eni svojih knjig o različnosti prostorov in mejah. Pravi, da avtobusi, označeni s trištevničnim številom, vozijo zunaj Pariza, dvoštevlični pa znotraj mesta. Mene med Šmarjem in Ljubljano avtobus ali vlak sploh ne povezuje več, ker so ga ukinili. Kaj je tisto, zaradi česar je nekaj že ruralno, in kaj je treba narediti, da postane urbano? Lahko da je to podzemna železnica, ki je tudi v Ljubljani nimamo. Rem Koolhaas je New York označil za nalezljiv stroj, iz katerega se ne da pobegniti, ko te enkrat okuži. Mesto ti da drugačno energijo. Mene je že Ljubljana v nekem smislu osvobodila.

V tujini se verjetno počutiš še bolj prosta. Tudi iz Ljubljane je treba oditi vsaj tu in tam, tudi Ljubljana lahko začne dušiti, ker je premajhna.

V večjem mestu imaš neprimerno več možnosti, da si izbereš sogovornike, ki ti odgovarjajo. Zahajaš v prostore, ki so ti všeč. Lahko rečeš: to so moji prostori. Moj mož, ki je rojen Stockholmsčan, ima v mestu nekatere točke, h katerim se redno vrača: lokale, knjigarne. Sama nisem bila močno navezana na Ljubljano. Nisem imela svojih točk. Verjetno zato, ker nisem odrasčala kot Ljubljančanka in ker se je mesto v zadnjih dveh desetletjih hitro spreminjalo. V New Yorku ali Parizu se lahko leta in leta vračaš v isto knjigarno, saj obstaja tam vsaj že petdeset let. V njej se lahko počutiš kot doma. Zato nujno potrebujem mesto. In zame so mesto tudi parki. Ljubljana je zelena, vendar ni malo

novih naselij, ki so zelo slabo grajena. Betonska so, življenje v njih ni prijetno. Tu pa vidim, kako Švedi gradijo satelitska mesta ali predmestja, kjer je v resnici vse, kar človek potrebuje. In urbani ljudje potrebujemo kavarne, potrebujemo prostore, kjer lahko prebiramo časopise, ne samo enega domačega, ampak tudi tuje. Kot človeka te ustvarja to, da se oblečeš in greš na prireditev, poklepetaš z ljudmi.

Potrebujemo rituale.

Hkrati imam rada tudi samost, da me ljudje pustijo pri miru in mi dajo svobodo. Tudi zato se v mestu počutim dobro. Mesto podarja svobodo in možnost, da se človek ne ukvarja s sosedovo fasado. Lahko se poglubi vase, v svoj razmislek.

In komaj takšen se počuti cel.

Lahko si ustvarjal en. Kot popotnik skozi mesto odkrivaš nove prostore v sebi, kajti mesto se ves čas oblikuje in je v preoblikovanju. Živo tkivo je. Z vsakim sprehodom skozenj pridobivaš tudi sam.

Včasih se doma počutiš tujec, komaj na tujem pa domač.

Tujec si samemu sebi. Človek se nenehno prepoznava v takšni ali drugačni obliki. Šele ko vstopa v neke druge prostore, vidi, kako se odziva na določene stvari. Kako se znajde ali kako se ne znajde.

Tuja je lahko domača mentaliteta.

V Sloveniji se ljudje, kakor praviš, radi vtikajo v življenje drugih in jih presojujejo po sebi. Na tujem se lahko počutiš bolj svoboden, drugačen, če ne kar drug človek. Odpre se nekaj, kar se doma ne bi ali se ne more.

Tujost je lahko prednost, lahko je minus. Prednost je, kadar nastopaš v poziciji izbranca, denimo kot izobražen, iznajdljiv človek, ki govori tuje jezike. Zgodba je lahko drugačna, kadar prideš kot navaden imigrant. Res pa daje Švedska družba nemalo možnosti tudi tujcem, da se počutijo dobro in se razvijajo. Na srečanje

“Ko že misliš, da se je prostor povsem skrčil, ugotoviš, da se lahko vedno razširi: z besedo, toplino, dejanji, mislimi. Ljudje si moramo dati možnost, da se nam odkrijejo novi prostori.”

PEN-a, na primer, prihajamo ljudje iz različnih držav. Ko smo se odločali, koga bi nominirali za Nobelovo nagrado, smo predlagali tujce in se pogovarjali o njih. V zadnjih dveh letih smo z dvigovanjem rok obakrat izbrali ženski, tujki.

Švedska je odprta družba. Brati je, da je azil podelila že 14.000 sirijским prosilcem.

Država jim poskuša pomagati tako, da jim zagotovi določen denar, bivališče in brezplačen tečaj švedščine. Seveda ni vse idealno, saj obstajajo območja, kjer živi preveč tujcev, zato ne morejo vzpostaviti pravega stika s Švedsko družbo. Na jugu države obstaja popolnoma jugoslovanski predel. Zdaj se ukvarjajo z afero popisa romskih prebivalcev ene izmed regionalnih policij. A pomembno se mi zdi, da o vsem tem javno razpravljajo, se sprašujejo, kaj je prav in kaj narobe. Medtem ko imam občutek, da, ko pri nas trčimo ob problem, o njem nočemo govoriti. Švedska družba svojo željo po enakosti potrjuje s tikanjem, četudi greš k zdravniku ali odvetniku ali pa k profesorju, vsi se naslavlajo z imenom.

Švedska je podobno kakor Slovenija po drugi strani tudi precej ruralna družba, kajne?

Res je, vendar je Stockholm, ki je v zadnjih letih zrasel za pol milijona ljudi, eno najhitreje rastočih mest v Evropi in eno največjih odprtih gradbišč v Skandinaviji. Mediji veliko pišejo o tem, kako primanjkuje stanovanj.

Ko sva že pri podeželju: rojstni kraj Šmarje pri Jelšah imaš rada. Rada se vračaš?

Seveda. Z leti postajam vedno bolj sentimentalna in nostalgična, pa ne le zaradi lepega odnosa z družino. Vendar se mi je Šmarje zdelo vedno premalo živo, a starejša kot sem, bolj se počutim povezana z njim. Zagotovo nas oblikuje tudi prostor, v katerem smo odraščali; posebne točke v njem, lahko je narava, gozd, prostor, ruševina. Po drugi strani mi je rodni kraj tudi vedno bolj odtujen.

Študirala si arhitekturo. Skandinavski dizajn je minimalističen in drugačen od tega, kar ponujajo slovenski prostori.

Švedski slog je preprost, mene pa je minimalizem vedno privlačil. S svojo belino, v katero dodajaš barve. Kot pesnica se soočam z belim listom papirja, slikar ima pred sabo belo platno.

In ga krasi po svoje. Zaznavaš na švedskem, ki je protestantsko okolje, tudi prečiščenost misli? V vsakem jeziku mislimo drugače. Kako v švedščini?

Kot pesnico me je oblikoval švedski poet Tomas Tranströmer. Njegove izbrane pesmi, ki smo jih v slovenščini dobili leta 1998, so bile zame izjemno odkritje. Govoriti o preprostih, a bistvenih stvareh in vendar veliko povedati skozi zgoščene, prozorne podobe. Pri švedskih avtorjih me pritegne prav to, da uporabljajo enostaven jezik. A vsak stavek stoji. Vsak je na določenem mestu z razlogom ... Splošno prepričanje je, da so severnjaki hladni, jaz pa nisem še nikjer doživela toliko objemov. Prijatelji se objamejo vsakič, ko se srečajo, čeprav večkrat na dan. Moje izkušnje so dobre. In čeprav je njihova birokratska urejenost včasih že moteča, stvari delujejo.

Je kaj prostora za improvizacijo?

Ko že misliš, da se je prostor povsem skrčil, ugotoviš, da se lahko vedno razširi: z besedo, toplino, dejanji, mislimi. Ljudje si moramo dati možnost, da se nam odkrijejo novi prostori.

Pisanje je disciplina ...

... je miselni proces, ki traja. Proces, ki ga nosiš s seboj. Vse knjige sem začela v tujih prostorih in jih nadaljevala v Ljubljani. Zdaj na novo ustvarjam svoj kreativni prostor, dom in pisanje. Da bi se počutila kot doma, me morajo obdajati knjige. Seveda navdih še naprej iščem na svojih poteh. Zanimivo je, da imam v prvi knjigi [*Čelo na soncu*] pesem življenje na otokih, v kateri sklenem, kako življenje na otokih ni slaba izbira.

Se v življenju vse zgodi z razlogom – ko pa te je izoblikovala Švedska poezija in sedaj živiš na otoku?

Moje hrepenenje po morju je od nekdaj in zdaj imam morje pred nosom. In ni tisto sinje južno morje, temveč včasih tako temen Baltik. Otok je posebnost, sam po sebi vsebuje metaforiko. Oaxen, kjer stanujeva že leto dni, je eden od več kot 20.000 otokov Stockholmskega arhipelaga. Tako majhen je – po dolžini ne meri več kot poltretji kilometer – in tudi tako blizu kopnega je, da je mogoče razdaljo v lepem vremenu preplavati. In vendar smo njegovi prebivalci ujetniki trajekta: odpelje na vsake pol ure in nato vozi kratke štiri minute. Z otoka ne moreš kar pobegniti, pomeni določeno ujetost. Ko sem v poeziji pisala o življenju na otokih, sem mislila na otok, ki sem si ga izoblikovala sredi mesta. Otok lahko živiš tako ali drugače. Moj prostor je fizično omejen, a ga misel dela neskončnega.

Mogoče je obrniti in reči, da je brezmejnost lahko kletka. V življenju potrebujemo meje in rutino. Dober primer so otroci.

Življenje na otoku sva izbrala sama. Tisti trenutek, ko sva prišla sem, sva rekla: tukaj hočeva živeti. Prodala sva vsak svoje stanovanje, da bi skupaj imela hišo. Neposredna bližina Stockholma nama ponuja izbiro: ko je otoka enostavno preveč, se v hipu odločiva in sedeva v avto. In seveda tudi večkrat na teden, kadar je to potrebno zaradi dela, sestankov.

In kako prenašaš podnebje?

Brez svetlobe se na Švedskem ne da živeti, okenske police so polne svetilk. Kjerkoli je mogoče, prižgejo luči. Težko se navadiš na kratak dan in prav tako na kratko noč. Obratno od zime je na kresno noč le za poldrugo uro teme. Niti ni tema, ampak le mrak. Moji občutki so mešani. So trenutki, ko sem zelo ranjena, ker bi bila rada z mojimi, a ne morem biti. Po drugi strani sem zdaj še bolj svobodna in čutim, kako se odpiram v neke druge smeri. .

“Ko sem v poeziji pisala o življenju na otokih, sem mislila na otok, ki sem si ga izoblikovala sredi mesta. Otok lahko živiš tako ali drugače. Moj prostor je fizično omejen, a ga misel dela neskončnega.”

